

TURİZM SEKTÖRÜNÜN İSTİHDAM YAPISI VE SORUNLARI

Yard.Doç.Dr. Pembegül ÇAKIR
Anadolu Üniversitesi
Turizm ve Otel İşletmeciliği
Yüksek Okulu

ABSTRACT

Employment is one of the most important issues in a country such as Turkey where unemployment increases day by day. Since tourism sector is labor augmented sector, it is relatively more effective in creating jobs than other sectors. Consumption expenditures of tourists provide direct or indirect employment opportunities in this sector. Consequently tourism affects total employment in a country via the general employment effects on the economy.

This study aims to explain the impact of tourism sector on the general employment and to identify the problems stemming from uncertainties in employment and to suggest alternative solutions; finally to analyze the situation of trained personnel in the sector.

In the first section of this study, impact of tourism on employment will be explained by considering various types and characteristics of tourism employment. In the second section, employment structure of the sector will be analyzed while employment issues in this sector are going to be the subject of the third section. Finally, in the last section of the study, consequences of the employment problems in the tourism sector, suggestions and expectations will be analyzed.

ÖZET

Türkiye gibi işsizliğin her geçen gün arttığı bir ülkede istihdam sorunu çok önemlidir. Turizm sektörü emek-yoğun bir sektör olduğu için istihdam yaratmada diğer sektörlere nazaran daha etkilidir. Turistlerin yapmış oldukları tüketim harcamaları turizm sektöründe doğrudan ve dolaylı istihdam olanakları sağlamaktadır. Sonuç olarak da turizm, ekonomide meydana getirdiği genel istihdam etkisiyle ülkedeki toplam istihdamı etkilemektedir.

Bu bitime tezi çalışmasındaki amaç, turizm sektörünün istihdama ne derece etki ettiğini açıklamak, turizm istihdamındaki belirsizlikten kaynaklanan sorunların neler olduğunu ve çözüm önerilerini ortaya koymak, son olarak da sektörde çalışan turizm meslek eğitimi almış elemanların durumunu ortaya koymaktır.

Bu bitime tezi çalışmasının birinci bölümünde turizmin istihdama olan etkisi, turizmdeki istihdamın özellikleri ve çeşitleri ele alınarak açıklanacaktır. İkinci bölümde turizm sektörünün istihdam yapısı, üçüncü bölümde turizm istihdamının sorunları ve son bölümde ise turizm sektöründeki istihdamın sonuçları, öneriler ve beklentiler açıklanacaktır.

GİRİŞ

Turizmde çalışanların yarısı lise ve üstü eğitimlidir. Turizm sektöründe çalışanların %49'u lise ve üzeri eğitimlidir. Bu oran, Türkiye genelinde ortalama %33 düzeyindedir. Aşağıdaki tablodan da anlaşılacağı gibi turizm sektöründe çalışanların %17.4'ü kadın iken, bu oran Türkiye'de ortalama %12 düzeyindedir. Bu verilerden de görüldüğü gibi turizm sektöründe çalışanlar eğitim itibarıyla diğer sektörlerden daha iyi durumdadır. Bu durum kalifiye eleman açısından da aynıdır.

Tablo 1: Turizmde Çalışanların Profili.

Çalışanların cinsiyeti	%17.4 Kadın, %82.6 Erkek
Çalışanların medeni hali	%69.4 Evli, %30.6 Bekar
Bekar çalışanların eğitim durumu	%35.8 İlkokul, %16.2 Ortaokul, %21.7 Genel Lise, %15.3 Meslek Lisesi, %11.0 YüksekÖğretim

Kaynak: DPT 2000 Yılı Programı.

1. KONAKLAMA SEKTÖRÜ

Türkiye'de DİE verilerine göre 1997 yılında yapılan araştırmada konaklama sektörü içerisinde lokantalı oteller, lokantalı moteller, apart otel, pansiyon, kamping ve konaklama alanları, tatil köyleri ve tatil evleri, dağ evleri, lokantasız oteller, lokantasız moteller yer almış olup tablo 1'den de görüldüğü gibi toplam 140.119 kişi istihdam edilmektedir. 1992 yılından 1997 yılına kadar geçen 5 yıllık sürede turizm sektöründe sürekli bir istihdam artışı gözlenmektedir.

Tablo 2: Konaklama Sektörü.

	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Lokantalı Oteller	43.867	48.882	52.147	53.306	56.586	91.167
Lokantalı Moteller	1.745	2.416	2.019	1.985	2.117	2.309
Apartment Otel	457	754	1.191	1.072	1.426	1.350
Pansiyonlar	3.688	3.166	4.789	4.445	5.284	5.778
Kamping ve konaklama alanları	204	286	272	223	262	327
Tatil köyleri ve tatil evleri	5.122	6.703	7.389	9.860	11.818	15.468
Dağ evleri	-	128	140	150	108	161
Lokantalı Oteller	12.744	16.932	15.592	17.882	18.597	22.861
Lokantasız Oteller	235	597	632	706	706	698
Ara Toplam	67.882	79.864	84.171	89.629	96.904	140.119

Kaynak: DİE.

2. RESTORAN, LOKANTA VE BAR SEKTÖRÜ

Yine aynı araştırmada restoran, lokanta ve bar sektörü içerisinde içkili ve içkisiz lokantalar, köfteci ve kebabçılar, pizzacı ve hamburgerciler, meyhane ve biralar, barlar, gece kulübü ve tavernalar, çay bahçeleri yer almış olup toplam 240.237 kişi istihdam edilmektedir. Burada da geçen süre içinde sürekli olarak istihdam artışı gözlenmektedir.

Tablo 3: Restoran, Lokanta ve Bar Sektörü.

	1992	1993	1994	1995	1996	1997
İçkili ve içkisiz lokantalar	92.637	93.559	95.620	10.490	103.169	169.169
Köfteci ve kebabçılar	25.158	29.088	33.553	35.883	36.738	43.745
Pizzacı ve hamburgerciler	3.250	7.529	5.500	6.130	6.119	6.197
Meyhane ve birahaneler	7.188	8.091	9.245	7.445	7.800	8.488
Barlar	1.482	1.656	1.821	2.696	3.571	3.670
Gece kulübü ve tavernalar	1.727	2.054	2.044	2.365	2.247	2.079
Çay bahçeleri	2.284	2.257	2.809	4.844	6.244	6.929
Ara toplam	133.726	144.234	150.592	69.853	165.888	240.237

Kaynak: DİE.

3. ULAŞTIRMA VE SEYAHAT ACENTALARI SEKTÖRÜ

Araştırmanın son kısmında yer alan ulaştırma ve seyahat acentaları sektörü içerisinde tarifeli ve tarifesiz karayolu taşımacılığı, deniz ve kıyı taşımacılığı, tarifeli ve tarifesiz havayolu taşımacılığı, destekleyici ulaştırma faaliyetleri, seyahat acentaları ve tur işletmeleri, diğer ulaştırma acentaları yer almış olup toplam 631.096 kişi istihdam edilmektedir.

Sonuç olarak bu sektörlerde 1997 yılına göre toplam 1.011.452 kişi istihdam edilmekte olup 1993/97 yılları arasındaki değişim %40.64 olmuştur¹.

¹ TURSAB dosyalar/istatistikler/istihdam, <http://www.tursab.org.tr>

Tablo 4: Ulaştırma ve Seyahat Acentaları Sektörü.

	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Tarifeli havayolu taşımacılığı	-	141.546	132.003	150.272	149.623	164.711
Tarifersiz havayolu taşımacılığı	-	308.731	355.189	363.444	363.506	392.985
Deniz ve kıyı taşımacılığı	-	24.996	30.557	29.693	26.896	28.259
Tarifeli havayolu taşımacılığı	-	11.495	11.122	12.293	12.840	12.849
Tarifersiz havayolu taşımacılığı	-	352	456	686	1.403	2.172
Destekleyici ulaştırma faaliyetleri	-	4.183	2.988	3.770	5.200	4.868
Seyahat acentaları ve tur işletmeleri	-	-	16.096	14.307	17.903	21.151
Diğer ulaştırma acentaları	-	3.797	3.599	4.001	3.697	4.101
Ara Toplam	-	495.100	552.010	578.466	581.068	631.096
Toplam	-	719.198	786.773	737.948	843.860	1.011.452
Değişim %	-	-	9.40	-6.21	14.35	19.86
Değişim % 1993/97	-	-	-	-	-	40.64

Kaynak: DiE.

4. MESLEK YÜKSEKOKULLARI TURİZM PROGRAMI MEZUNLARININ İSTİHDAM DURUMU

Tablo 5: Turizm Sektöründe Çalışan Personelin Mesleki Eğitim Türüne Göre Yüzdesele Oranları.

Mesleki Eğitim	Konaklama	Restorantlar	Seyahat Acentaları
Yok	89	95	75
Üniversite	3	1	7
Meslek Lisesi	6	2	1
TUREM	3	2	5
Diğer Yurtiçi	1	2	9
Diğer Yurtdışı	1	1	5

Kaynak: Turizm bakanlığı 1993 Yılı İşgücü Araştırması.

Turizm Bakanlığı nca 1993 yılında yapılan ikinci işgücü araştırması, sektörün yaşamakta olduğu eğitilmiş işgücü ihtiyacını ortaya koymaktadır. Bu araştırma sonuçlarına göre; mesleki turizm eğitimi almış işgücü oranı, konaklama işletmelerinde %11, yiyecek-içecek işletmelerinde %5 ve seyahat acentalarında ise %25'tir.

Bu sonuçları, ilk işgücü araştırmasının sonuçlarıyla karşılaştırdığımızda turizm eğitimiyle ilgili olarak, mesleki turizm eğitim veren okul sayısındaki artışlar, kısa süreli beceri kazandırma kursları ve hizmet içi eğitim kurslarına karşın, eğitilmiş işgücü oranında bir düşüş gözlenmektedir. Yine bu araştırmaya göre, ülkemizde turizm sektörünün beş yıl içinde, konaklama işletmelerinde 94.000 kişi, yiyecek-içecek işletmelerinde 8.300 kişi ve seyahat acentalarında ise 19.000 kişi civarında ek personele ihtiyaç tahmin edilmektedir.

Yukarıda sözü edilen araştırma sonucu incelediğimizde, turizm sektörünün günümüzde ve gelecek beş yılda ihtiyaç duyacağı elemanların büyük bir bölümünün alt ve ara kademelerde çalışacak elemanlar olması, Meslek Yüksekokulları Turizm Programlarının önemini arttırmıştır.

Günümüzde mesleki turizm eğitiminin amacı, bir hizmet endüstrisi olarak işgücüne dayanan turizmde, verimliliği arttırmak, insanlara doğrudan hizmet eden kişinin insancıl özelliklerini geliştirmek, personelin yetki, yetenek ve sorumluluğu arasında denge kurmak, personele karşılaştıkları olayları çözümlenecek ve sonuçları kontrol edebilecek yeteneği vermektir.

Ülkemizde turizm sektörünün gelişmeye başlamasıyla, sektörün ihtiyaç duyduğu nitelikli ve bildiklerini iyi yönde kullanabilen ara kademe elemanlara ihtiyaç duyulmuş ve bu ihtiyacın karşılanması amacıyla birçok Meslek Yüksekokulunda Turizm ve Otelcilik Programı açılmıştır. Ancak okul sayısındaki %100'lere varan artışlara rağmen, yapılan araştırmalarda bu okullardan mezun olanların ancak %20'si sektörde çalışabilmekte, kalan %80'lik mezun grubu ise sektörde istihdam edilememektedir².

5. TÜRK İSTİHDAMININ SORUNLARI

Turizm endüstrisi, istihdamı arttırdığı gibi bazı sorunları da beraberinde getirmektedir. Bu sorunlar üç ana grupta toplanmaktadır.

- Turiste hizmet veren yerlerde istihdam edilen kişilerin pek çoğu turizmle ilgisi olmayan fakat aynı veya benzer işlerde çalışan kişilerden çok güç ayırt edilmektedir. Örneğin, resmi istatistiklerde konaklama işletmeleri, lokantalar ve diğer yiyecek işletmeleri ile birleştirilmektedir. Ulaştırmanın çeşitli türlerindeki istihdam turizmle ilişkisi belirtilmeden verilmektedir. Seyahat acentaları gibi dar alanlardaki istihdam ise, genellikle başka ve turizmle ilgisi bulunmayan kuruluşlarla gruplandırılarak istatistiklere alınmaktadır.

² İ. Kızılırmak, Meslek Yüksekokulları Turizm Programı Mezunlarının İstihdamında Karşılaşılan Sorunlar., www.kamer.cmyo.ankara.edu.tr/konferans/dik.htm, s.1-4.

- İstihdam istatistikleri, yalnızca istihdam edilenleri kapsar, istihdam edenleri ve kendi işlerinde çalışanları ise kapsamamaktadır. Turizm hizmetlerinin büyük bir kısmı dünyanın hemen her yerinde çok sayıda ve küçük ölçekli birimlerde turistlere sunulmaktadır. Bunun sonucu olarak da kendi işinde çalışanların toplam işgücü içindeki oranı önemli bir düzeye ulaşmaktadır. Bu nedenle, turizm endüstrisinde istihdam istatistikleri yetersiz kalmaktadır.
- Turizm endüstrisinde birçok faaliyet mevsimlik olma özelliğine sahiptir. Ayrıca, turizm işletmelerinde istihdam edilenlerin sayısı yıldan yıla önemli değişiklikler göstermektedir.

Turizm endüstrisinin bu özellikleri ve veri yetersizliği nedeniyle turizmin istihdam açısından önemi konusunda yalnızca tahminler yapılmaktadır³.

Ayrıca, az gelişmiş veya gelişmekte olan bir ülkede tarımsal, ekonomik ve toplumsal yapıdan endüstri aşamasının yaşamadan doğrudan bir turizm ülkesi durumuna ve bir hizmetler toplumuna geçiş uzun dönemde ekonomik büyümeyi yavaşlatıcı bir etki doğurmaktadır. Çünkü, turizm genelde emek verimliliğinin düşük olduğu bir sektördür. Yapılan katma değer, düşük, işgücü devir hızı yüksek ve mevsimlik işsizlik sorunu önemli boyutlarda olmaktadır. Turizm sektörü yüksek nitelikli eleman gerektirmediğinden ve çalıştırdığı işgörelere diğer alanlarda da geçerli ve beceriler kazandırmadığından ekonomik büyümeye uzun dönemde katkısı olmamaktadır.

Bir ülkede turizmin gelişmesi ve özellikle yabancı işletmelerin yaygınlaşması, ödenen maaş ve ücretlerin ekonominin diğer kesimlerine oranla çok daha yüksek belirlenmesine ve dolayısıyla ekonomide önemli gelir düzeyi farklılıklarının doğmasına yol açmaktadır. Bunun sonucunda gösteriş tüketimi, sosyal uyumsuzluk ve ahlak değerlerinin bozulması gibi çeşitli ekonomik ve sosyal sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Yabancı işletmelerin ve özellikle zincir otellerin gelişmesinin bir diğer sonucu da yüksek niteliklere sahip işgörelere ülke dışında ve daha yüksek ücretler ödenen zincire ait diğer otellere gitmesidir. Bu da ülkenin yetenekli elemanlarını bir bakıma yitirmesi anlamına gelmektedir.

Bütün bunların sonucunda; turizmin istihdam yaratan bir sektör olarak ekonomideki rolünün ve öneminin her ülkenin kendi özel koşulları dikkatle değerlendirilmeden; ülkenin kaynakları, ekonomik gelişme düzeyi, politik ve sosyal yapı ve benzer faktörler ayrıntılı bir biçimde incelenmeden ortaya konulamayacağı kabul edilmesi gerekmektedir⁴.

³ İ.S.Barutçugil, **Turizm İşletmeciliği** (1989),s.25.

⁴ Barutçugil. **ön.ver.**, s.41-42.

Sonuç

Turizm sektöründe kalifiye personel devamlı, nitelikli olmayan personel ise mevsimlik olarak istihdam edildiği için sektörde çalışma verimi düşük olmakta ve bu da bölgesel ekonomik gelişme üzerinde zayıflatıcı etki yapmaktadır.

Turizm sektörü diğer sektörlerden işgücü transfer ettiği için bu sektörde çalışanların çoğu da sigortasız olduğundan turizmin yarattığı istihdam etkisi genelde gizli olmaktadır.

Turizm sezonunda istihdam edilen personelin sezon bitiminde çıkarılması ekonomide bir istihdam fazlası yarattığı için stajyer öğrencilerden ya da benzeri boş zamana sahip elemanların çalıştırılması gerekmektedir.

Devletin, turizm sektörünün daha fazla istihdam yaratması için teşvik etmesi gerekmektedir.

Turizmin ülke ve öre ekonomisinde istihdam yaratma etkisini ve yapısını hangi temel ekonomik değişkenlerin (milli gelir, kamu tüketimi, özel tüketim gibi) etkisiyle ve ne ölçüde değiştireceği konusunda araştırmalar bulunmaktaki, istatistikler veriler de yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle turistik tüketim harcamalarının konaklama, yiyecek ve içecek, ulaştırma ve eğlence işletmelerinde yarattığı dolaysız istihdam etkisiyle sektörün doğrudan doğruya ve dolaylı olarak yararlandığı tarım, sanayi ve hizmet sektörleri ile bunların yan sektörlerinde yarattığı dolaylı istihdam etkisini kesin olarak belirleme olanağı bulunmamaktadır.

Ülke ve yöre ekonomisindeki istihdam yaratma etkisi bulunan turizmin dünya ekonomisi içindeki yerini koruyabilmesi için alınması gereken birçok tedbir vardır. İşgücü açısından, nitelikleri sektöre uyumlu işgücü ile turizmde hizmet kalitesi iyileştirilebilmekte ve korunabilmektedir.

Bu nedenle turizm sektörü turizm ve otel işletmeciliği alanında eğitim öğretim veren kurum ve kuruluşlara ilgi göstermeli ve böylece işte verimlilik ve etkinliği üst düzeyde gerçekleştirilmelidir.

Kaynakça

AKTAŞ, Ahmet, **Turizmde İstihdam**, I.Uluslar arası ve VII.Ulusal Turizm Kongresi, 1996.

ÇAKIR, Pembegül, **Türkiye'nin Turizm Gelirlerinin Ödemeler Dengesine Katkısının Analizi**, T.C.Anadolu Üniversitesi Yayınları No:119, Turizm ve Otel İşletmeciliği Yüksekokulu Yayınları No:2, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Basımevi,1999.

İÇÖZ, Orhan ve Metin Kozak, **Turizm Ekonomisi**, Ankara, Turhan Kitabecisi Basım-Yayın Tic.Ltd.Şti., 1998.

KORZAY, Meral, **Turizmde İstihdam ve Eğitim**, İzmir, 3. İzmir İktisat Kongresi Yayını, 1992.

TOLÜNGÜÇ, Ahmet, **Türkiye'nin Dış Tanıtım ve Turizm Sorunları**, Ankara, Ankara Üniversitesi Basın yayın Yüksekokulu, 1990.

T.C. Turizm Bakanlığı, **Uluslararası Çalışma Örgütü. Turizm Endüstrisi İşgücü Araştırması**, Ankara, Levent Ofset Matbaacılık ve Yayıncılık Tic.Ltd.Şti., 1993, 1994.

Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, <http://www.die.gov.tr>.

Devlet Planlama Teşkilatı, <http://www.dpt.gov.tr>.

Turizmin İstihdam İçindeki Yeri, <http://www.tursab.org.tr>.

